

Hemşirelik Lisans Eğitimi, Öğrenci Hemşirelerin Yaşlılara Karşı Tutumunu Etkiliyor mu?

Hilal SEKİ ÖZ*, Gizem Deniz BÜYÜKSOY*, Didem AYHAN**

Öz

Kesitsel tipteki araştırmanın amacı, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde, hemşirelik lisans eğitiminin öğrenci hemşirelerin yaşlı bireylere karşı tutumuna etkisini belirlemektir. Araştırma Hemşirelik bölümü birinci ve dördüncü sınıftaki 275 öğrenci ile tamamlanmıştır. Araştırmanın verileri sosyodemografik özelliklerin sorgulandığı anket formu ve yaşlılara karşı tutum ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21,10±1,88 olup %64,7'si kadındır. Öğrencilerin %44,4'ü birinci, %55,6'sı dördüncü sınıfta okumaktadır. Birinci sınıfta okuyan öğrencilerin olumlu tutum puan ortalaması 50,99±7,83, olumsuz puan ortalaması 40,05±7,35; dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerin olumlu tutum puanı 52,61±7,62, olumsuz tutum puanı 37,79±7,99 olup tüm öğrencilerin yaşlı bireye karşı olumlu tutum gösterdikleri söylenebilir. Sınıflar arası karşılaştırma yapıldığında olumlu tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur. (p>0,05) Bununla birlikte dördüncü sınıf öğrencilerinin olumsuz tutum puanı birinci sınıflardan daha düşük olup birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin olumsuz tutumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. (p<0,05) Buna göre hemşirelik eğitiminin öğrencilerde yaşlı bireylere yönelik olumsuz tutumu azalttığı, olumlu tutumda önemli bir değişiklik yaratmadığı söylenebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelik eğitiminde hem teorik hem de uygulama alanında yaşlı sağlığı ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: yaşlı, hemşirelik, hemşirelik öğrencisi

Does Nursing Undergraduate Education Affect Student Nurses' Attitudes towards the Elderly?

Abstract

The aim of this cross-sectional study was to determine the effect of nursing undergraduate education at Ahi Evran University School of Health in Kırşehir on the attitude of student nurses towards elderly people. The research was completed with 275 students in the first and fourth grades nursing department. The data of the study were collected with socio-demographic characteristics questionnaire and Kogan's Attitudes towards Old People Scale. The mean age of the students was 21,10 ± 1,88 and 64,7% of them were female. 44.4% of the students were in first grade, 55.6% in fourth grade. The positive attitude score of the first year students was 50,99 ± 7,83, and the negative point average was 40,05 ± 7,35; In the fourth grade, the positive attitude score of the students was 52.61 ± 7.62, and the negative attitude point was 37.79 ± 7.99. There is no statistically significant difference between the positive attitude scores when comparing between classes. (p> 0,05) However, the negative attitude score of the fourth grade students is lower than the first grade and the difference between the negative attitudes of the first and fourth grade students is statistically significant. It can be said that nursing education decreases the negative attitude towards elderly people and does not create a significant change in the positive attitude. According to these results; it is recommended to include more issues related to elderly health in both theoretical and application fields in nursing education.

Key Words: elderly, nursing, nursing student

*Dr. Öğr. Üyesi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, hilal.seki@ahievran.edu.tr, gizemdenizbulucu@gmail.com

**Dr. Öğr. Üyesi. Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü kose.didem@gmail.com

1. Uluslararası Ahi Evran Tıp ve Sağlık Bilimleri Kongresinde (Kırşehir, Nisan 2019) poster bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Yaşlı nüfus dünyada olduğu gibi ülkemizde de diğer yaş gruplarına göre hızla artmaktadır. Ülkemizde 2018 yılında yaşlı nüfus oranı %8,8'e yükselirken, yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2 olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK,2018). Nüfusun yaşlanması sağlıktan sosyal güvenliğe, çevre ile ilgili konulardan eğitime, iş olanaklarına ve aile hayatına kadar toplumun bütün yönlerini etkilemektedir (Saygılı, 2015).

Yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki oranının artması sonucunda ekonomik yaşamda, aile yaşamında ve sosyal yaşam alanlarında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Artan yaşam süresi sonucunda kronik hastalıklar ile sağlık problemleri ortaya çıkmakta, yaşlı bireyler öz-bakımlarını gerçekleştirmekte güçlükler yaşamakta, engellilikler ve bakıma muhtaçlığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kalınkara & Kalaycı, 2017). Yaşlı bireylerin bütün bu sorunlarla karşılaşmasının toplumsal sonucu olarak, yaşlılara karşı olumsuz tutum geliştirebilmektedir. Toplumun, yaşlı ve yaşlanmaya ilişkin tutumu kadar sağlık personelinin de yaşlıya ilişkin tutumu önemlidir. Çünkü yaşam süresinin uzaması, kronik hastalıkların yönetimi ve sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğinin artması, aynı zamanda toplumun eğitim seviyesinin artması ile birlikte sağlık hizmetlerinin yaşlılar tarafından kullanım oranı artmıştır (McKinlay& Cowan, 2006). Bu artışa bağlı olarak da sağlık personeli yaşlı birey ile daha sık karşılaşmaktadır.

Yaşlı bireyler, genellikle sağlık kurumları ve sağlık çalışanları tarafından yatak işgal eden, uzun süre hastanede yatışı gereken ve tedavi edilemedikleri için de sağlık sisteminde başarısızlık olarak nitelendirilen bir grup olarak tanımlanmaktadır (Duru-Aşiret, Türten-Kaymaz, Canpolat & Kapucu, 2015). Higgins ve arkadaşlarının (2007) yaptıkları çalışmada hemşirelerin yaşlı bireylerin bakımlarını "zaman kaybı" olarak değerlendirdikleri ve bakımlarını önemsemedikleri saptanmıştır (Higgins, Van Der Riet, Slater & Peek, 2007). Yapılan çalışmalarda hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin yaşlılara yönelik olumlu tutumlara sahip olduğu (Doherty, Mitchell & O'Neill, 2011), bazı çalışmalarda yaşlılara yönelik olumsuz tutumların da bulunduğu tespit etmiştir (Kearney, Miller, Paul & Smith, 2000). Yaşlı bireye yönelik olumlu tutumlar yaşlılık dönemine ilişkin eğitim alma, yaşlı bireye bakım sunma ya da yaşlı bireyle birlikte yaşama gibi faktörlerden etkilenirken, yaşlı bireye yönelik negatif tutumların ise yaşlıları pasif, sıkıcı, kırılğan, depresif ve inatçı olarak görmelerinden kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Aud, Bostick, Marek & McDaniel, 2006).

Yaşlılara karşı olumsuz ön yargı, değer, inanç ve tutumlar yaşlılara verilen bakım kalitesine yansımaktadır. Hastalar ile sürekli iletişimde olan ve aralıksız bakım sunan hemşireler de bu bağlamda yaşlı birey ile en çok etkileşime geçen sağlık personeli durumundadır. Geleceğin hemşireleri olan hemşirelik öğrencilerinin yaşlılara karşı pozitif tutum içinde olmaları ileriki yıllarda bakım kalitesinin artması açısından oldukça önemlidir. Hemşirelik lisans eğitiminde yer alan teorik derslerin içeriği ve klinik uygulama alanları ile yaşlı bireyde yaşlılık ile ortaya çıkan biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik değişikliklerin tanınması, yaşlı bireye uygun hemşirelik bakımın planlanıp uygulanması kadar, yaşlıya yönelik olumlu tutumun artması da hedeflenmektedir. Bu araştırma ile birinci ve dördüncü sınıftaki öğrenci hemşirelerin yaşlıya ilişkin tutumları belirlenerek, hemşirelik lisans eğitiminin yaşlıya yönelik tutumdaki etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma kesitsel tiptedir. Araştırmanın evrenini Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümü birinci ve dördüncü sınıfta okuyan toplam 338 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmaya başlamadan önce gerekli izinler alınmış ve öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak sözlü onamları alınmıştır. Araştırma; okula devamsızlık, araştırmaya katılmak istememe gibi nedenlerden dolayı 11 Şubat-15 Mart 2019 tarihleri arasında 275 öğrenci ile tamamlanmış, evrenin %81,3'üne ulaşılmıştır.

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan, sosyodemografik özelliklerin sorgulandığı, 7 sorudan oluşan anket formu ve Kogan Yaşlılara Karşı Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Kogan Yaşlılara Karşı Tutum Ölçeği 1961 yılında tarafından Kogan tarafından geliştirilmiştir (Kogan, 1961). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği 2011 yılında Kılıç ve Adıbelli tarafından yapılmış, Cronbach alfa geçerlik ve güvenilirlik katsayısı 0.81 bulunmuştur (Kılıç & Adıbelli, 2011). Tıbbi terimleri içermeyen sosyal içerikli ve 6'lı likert tipi bir ölçektir. Toplam 26 maddeden oluşan ölçeğin; 13 pozitif, 13 negatif ifadesi bulunmaktadır. Tek numaralı sorular negatif ifade, çift numaralı sorular ise pozitif ifade içermektedir. Negatif ifadeler sağdan sola 6, 5,4,3,2,1; pozitif ifadeler soldan sağa 1,2,3,4,5,6 şeklinde puanlanmaktadır. Tüm maddelerden elde edilen puanlar toplanarak toplam puana ulaşılmaktadır. Ölçekten en az 34, en yüksek 204 puan alınmaktadır. Toplam puanın yükselmesi bireyin yaşlılara karşı pozitif tutumu olduğunu göstermektedir (Kogan, 1961).

Araştırma verileri SPSS-23 programı ile analiz edilmiş, verilerin sunumunda sayı, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklem T-test kullanılmış ve sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerin yaş ortalaması $21,10 \pm 1,88$ olup, %64,7'si kadındır. Öğrencilerin %44,4'ü birinci, %55,6'sı dördüncü sınıfta okumaktadır. Öğrencilerin %85,1'i yetiştiği aile tipinin çekirdek aile, %76,4'ü yetiştiği sosyal çevrenin kent olduğunu ve öğrencilerin %41,5'i ailesinde birlikte yaşadıkları bir yaşlı birey olduğunu ifade etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	178	64,7
Erkek	97	35,3
Sınıf		
Birinci	122	44,4
Dördüncü	153	55,6
Aile tipi		
Çekirdek aile	234	85,1
Geniş aile	38	13,8
Parçalanmış aile	3	1,1
Yetiştirildiği sosyal çevre		
Kır	65	23,6
Kent	210	76,4
Birlikte yaşadığı yaşlı birey		
Var	114	41,5
Yok	79	28,7
Cevapsız	82	29,8
Toplam	275	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlı bireye yönelik olumlu ve olumsuz tutum puanları Tablo 2'de verilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin olumlu tutum puanları $50,99 \pm 7,83$ iken, dördüncü sınıf öğrencilerin olumlu tutum puanları $52,61 \pm 7,62$ olup, birinci ve dördüncü sınıfların olumlu tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Öğrencilerin yaşlı bireye yönelik olumsuz tutumları incelendiğinde ise birinci sınıftaki öğrencilerin $40,05 \pm 7,35$ iken, dördüncü sınıfta $37,79 \pm 7,99$ 'dur. Dördüncü sınıftaki hemşirelik öğrencilerinin daha düşük oranda olumsuz tutuma sahip olduğu saptanmış ve birinci sınıftaki öğrencilerle arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. ($p < 0,05$)

Tablo 2. Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yaşlı Tutum Ölçeğine Göre Olumlu ve Olumsuz Tutum Puan Ortalamaları ve Arasındaki İlişki

Olumlu Tutum Puanı $\bar{x} \pm ss$			Olumsuz Tutum Puanı $\bar{x} \pm ss$		
Birinci sınıf	Dördüncü sınıf	Test*	Birinci sınıf	Dördüncü sınıf	Test*
$50,99 \pm 7,83$	$52,61 \pm 7,62$	$t = -1,732$ $p = 0,084$	$40,05 \pm 7,35$	$37,79 \pm 7,99$	$t = 2,419$ $p = 0,016$

*Bağımsız iki örneklem t testi, $p < 0,05$

TARTIŞMA

Araştırma, hemşirelik lisans eğitiminin başındaki öğrencilerin yaşlılara karşı tutumu ile lisans eğitimini tamamlamak üzere olan dördüncü sınıftaki öğrencilerin yaşlılara karşı tutumunu karşılaştırmak, bu sayede hemşirelik lisans eğitiminin tutuma etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada birinci ve dördüncü sınıftaki öğrencilerin olumlu tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken ($p > 0,05$), olumsuz tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. ($p < 0,05$) (Tablo 2) Buna göre hemşirelik lisans eğitiminin öğrencilerde olumlu tutumu etkilemediği ancak olumsuz tutumu azalttığı söylenebilir. Yaşlılığa yönelik olumsuz tutumun oluşmasında gençlerin ölüm korkusu, gençliğin fiziksel güzelliği ve çekiciliğinin kaybı, yaşlılıkta üretkenliğin azalması, yaşlılıkta iyilik halinin ve sağlığın bozulması gibi düşüncelerinin etkili olduğu bildirilmektedir (Van Dussen & Weaver, 2009). Olumsuz tutumların

oluşmasında etkili olan bu faktörlerin lisans eğitimi ile derinlemesine ele alınmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. İsveç'te yapılan bir başka araştırmada ise üçüncü sınıf öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının, birinci sınıf öğrencilerine göre daha olumlu olduğu saptanmıştır (Söderhamn, Lindencrona & Gustavsson, 2001). Yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin olumlu tutumlarını yaşlılarla olan olumlu klinik deneyimleri, aynı zamanda hemşirelik eğitimi veren kurumlar ve hemşirelik öğretim programlarının etkilediği saptanmıştır (Sheffler, 1995). Ayrıca çalışmamıza benzer bir başka çalışmada hemşirelik alanında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerinden (Van Dussen & Weaver, 2009), hemşirelik mesleğinde deneyimli olan çalışanların da hemşirelik öğrencilerinden (Liu, Norman & While, 2013) yaşlılara yönelik daha olumlu tutum içinde oldukları saptanmıştır. Yapılan başka bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin gerontoloji eğitimi ya da klinik deneyimi sonrası tutumlarının pozitif yönde değiştiği belirlenmiştir (Hannon,1980). Başka bir araştırmada ise yaşlılarla ilgili atölye çalışmasına (workshop) katılan tıp ve eczacılık öğrencilerinin katılım sonrası empati puanlarının arttığı belirlenmiştir (Van Winkle, Fjortoft & Hojat, 2012). Çalışma sonuçlarının literatürle uyumlu olduğu, hemşirelik öğrencilerinin olumlu tutumlarının lisans eğitimlerinden etkilendiği, eğitim yılının artması, yaşlı bireyle/hasta ile etkileşimin artması ve alınan eğitimler ile birlikte olumsuz tutumun azaldığı söylenebilir. Özellikle hemşirelik lisans eğitimi müfredatında yer alan İç Hastalıkları Hemşireliği, Geropsikiyatri Hemşireliği, Geriatri Hemşireliği, Evde Bakım Hemşireliği gibi dersleri ve klinik uygulamalar; yaşlı bireye yönelik önyargılarının azalmasına, paylaşımlarının artmasına katkı sağlayabilir ve yaşlı bireylerle olumlu deneyimleri arttıkça olumsuz tutumlarının azaldığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonucunda hemşirelik bölümü birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşlı bireye yönelik olumlu tutuma sahip olduğu ve hemşirelik eğitiminin öğrencilerde yaşlı bireylere yönelik olumsuz tutumu azalttığı, olumlu tutumda istatistiksel olarak anlamlı bir değişiklik yaratmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelik eğitiminde hem teorik hem de uygulama alanında yaşlılara karşı olumlu tutumu da geliştirecek konulara ve uygulamalara daha fazla yer verilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

Aud, M.A., Bostick, J.E., Marek, K.D., & McDaniel, R.W. (2006) Introducing baccalaureate student nurses to gerontological nursing. *Journal of Professional Nursing*, 22(2), 73-78.

Duru-Aşiret G, Türten-Kaymaz T, Canpolat Ö, Kapucu S. (2015) Hemşirelerin Yaşlıya İlişkin Tutumları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 17: 10-20

Doherty M, Mitchell EA, O'Neill S.(2011) Attitudes of healthcare workers towards older people in a rural population: A survey using the Kogan Scale (Kogan scale kullanım incelemeleri). *Nursing Research and Practice(Electronic Journal)* 1-7. <http://www.hindawi.com/journals/nrp/2011/352627/>. (Erişim tarihi: 25 Nisan 2019).

Hannon, J.(1980) Effects of a course on aging in a graduate nursing curriculum: a small descriptive study. *Journal of Gerontological Nursing*, 6, 604-615

Higgins I, Van Der Riet P, Slater L, Peek C. (2007) The negative attitudes of nurses towards older patients in the acute hospital setting: A qualitative descriptive study. *Contemp Nurse*, 26(2): 225-237.

Kalınkara V, Kalaycı I. (2017) Yaşlıya evde bakım hizmeti veren bireylerde yaşam doyumu, bakım yükü ve tükenmişlik. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2):19-39.

Kearney N, Miller M, Paul J, Smith K. (2000) Oncology healthcare professionals' attitudes toward elderly people (Onkoloji sağlık bakım personelinin yaşlı insanlara tutumu). *Ann Oncol of Oncology*, 11:599-601.

Kılıç D, Adıbelli D. (2011) The validity and reliability of Kogan's attitude towards old people scale in the Turkish society *Health*, 3(9), 602-608.

Kogan, N. (1961) Attitudes toward old people: The development of a scale and an examination of correlations. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62, 44-54.

Liu, Y., Norman, I. J. & While, A. E. (2013). Nurses' attitudes towards older people: A systematic review. *International Journal of Nursing Studies*, 50, 1271-1282.

McKinlay A, Cowan S. (2006) "If you're frail you've had it": A theory of planned behavior study of student nurses' attitudes towards working with older patients. *J Appl Soc Psychol*, 36(4): 900-917.

Saygılı, S. (2015). Yaşlılık Psikolojisi . Türdav Yayın Grubu, İstanbul: Çevik Matbaacılık.

Sheffler, S.J.(1995) Do clinical experiences affect nursing students' attitudes toward the elderly. *Journal of Nursing Education*, 34(7), 312-316.

Söderhamn, O., Lindencrona, C., Gustavsson, S. M. (2001) Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden, *Nurse Education Today*, 21 (3): 225-229.

TÜİK'ten İstatistiklerle Yaşlılar Raporu (2018) <https://www.brandingturkiye.com/tuikten-istatistiklerle-yaslilar-raporu-2018/>(Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019).

Van Dussen, D. J., Weaver, R. R. (2009). Undergraduate students' perceptions and behaviors related to the aged and to aging processes. *Educational Gerontology* , 35 , 42–57.

Van Winkle, L. J., Fjortoft, N., Hojat, M. (2012). Impact of a workshop about aging on the empathy scores of pharmacy and medical students. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 76 (1), 1-6.